

Jak s bobrem po dobrém

Člověk se znovu učí soužití se zvířetem, které nedávno téměř vyhubil.

TEXT Sylvie Petráková

Když se setkáte s bobrem, nesnažte se ho zahnat do kouta, radí odborníci. Agresivita vznikající z pocitu ohrožení však zdaleka není hlavní důvod komplikovaného soužití se zvířetem, které člověk nejdříve téměř vyvraždil a nyní ho začal znovu vysazovat do volné přírody.

„Nezastaví se téměř před ničím,“ ukazuje spoušť po jedné bobří rodince u řeky v centru Olomouce ekolog Vlastimil Kostkan, který před dvaceti lety pomáhal vrátit bobra do české krajiny. Zvířecí dřevorubec se tu se svou samičkou a mláďaty usídlil již

Nad pletivem kolem kmene mávne odborník na bobry rukou: „Něco takového zastaví možná zajíce.“ Skutečně účinný způsob zabezpečení je o dost komplikovanější a finančně nákladnější. Bobr je schopný zaúradovat i na odhaleném kořenu.

Negativní obraz

Pro kvalitní kožešinu a léčivý obsah svých pachových žláz, který se vyvažoval zlatem, byl bobr stovky let nemilosrdně loven. Hon zredukoval evropskou populaci ze středověkého počtu

FOTO MICHAELA DANIELOVA

FOTO LADISLAV VOGELTZANZ

loni. Zachutnala mu kůra z ovocných stromů. A příliš se nerozpákoval rozlišovat, jestli mlsat před, nebo za plotem. Některé dřeviny jen ochutnal, jiné pokácel. Nevadila mu ani hlučná stavba nákupního centra hned naproti.

Černohnědý kožíšek v blízkosti řeky hned tak nezahlednete, ale svou přítomnost dává víc než znát. Jeden přehryzaný strom se opírá o korunu druhého. Bobr si prostor na jeho skolení nepropočítá, a protože se pak k jeho mladým větším nedostane, hned pokoří další. Chutná mu hlavně vrba a topol, nepohrdne ani olší nebo břízou. Jiné druhy spíš rád okoštuje, pár ohryzy tak ovšem celou řadu zdravých stromů nenávratně mění v soušky. Dřevo spotřebuje hodně. Nekácí pouze s úmyslem nacpat si břicho. Pokud si bobr nemůže hloubit nory, staví si ze silných větví a tenkých kmenů také obydlí, takzvaný bobří hrád.

řádově milionů kusů na dva tisíce zvířat. V 19. století se z něj na území Evropy stal téměř vyhubený živočich. Počáteční nadšení z toho, že se na našich tocích po svém opětovném vysazení zase objevil chráněný živočich, však rychle opadlo.

Huňatý tvor se zploštělým ocasem si vyhrabává podzemní úkryty a vodní kanály v říčních březích, likviduje stromy a keře, buduje hráze a následně zaplavuje přilehlé lokality. Touto přirozenou funkcí v krajině si záhy vytvořil mnoho nepřátel – mezi lesníky, zemědělci, rybáři, vodohospodáři a památkáři. Ty pobouřil především invazí do Lednicko-valtického areálu, kde se přikrmoval na vzácných stromech, které jsou součástí významného díla zahradní architektury, jež je od roku 1996 i pod ochranou UNESCO.

„Kolem celého parku se nyní buduje oplocení. Do ramene Zámecké Dyje navíc instalujeme česla, aby bobří nemohli

proplavat,“ přibližuje opatření proti zvířecím vetřelcům Vlastimil Kostkan, který se intenzivně zabývá plánem regulace bobrů tam, kde lidem „přerůstají přes hlavu“. Palčivou situaci řeší i v obci Březolupy na Uherskohradištsku – ta jako jediná z mnoha lokalit, kde bobří likvidují porosty a staví hráze na tocích, dostala výjimku na odchyt.

„Stavěli si hráze přímo na obtočném kanálu, který má odvádět nadměrnou vláhu mimo zdejší rybník,“ říká březolupský starosta Petr Kukla s tím, že do místního rybníka přitéká více vody, než je obvyklé, a pak hrozí vesnici záplavy. O odchyt bobrů, kteří likvidují zeleň a budují si hráze, usiluje řada obcí.

Rozvířené vody kolem bobra však mezi veřejností vyvolávají neinformovanou nevráživost. „Zabij bobra, zachrániš strom,“ objevují se reakce v diskusích na internetu. Lov bobrů však není na území České republiky povolen a pravděpodobně ani nebude.

Bobří sice mohou člověku působit potíže, ale současně mají pozitivní vliv na okolí. „Kácením dřevin a zaplavováním lokalit prosvětluje zarostlé plochy a mění druhové i věkové složení břehových porostů. Stavěním hrází zase vytvářejí na tocích stojaté vody, kde pak vznikají ideální podmínky pro život a hnízdění vodního ptactva,“ vypočítává Kostkan. Ke klidnému soužití s bobry podle něj chybí osvěta: „Lidé žijí v domnění, že jen oni mají privilegium kácet stromy a stavět hráze. Když zasáhne někdo jiný, vnímají to jako újmu.“

Aleš Vorel z České zemědělské univerzity v Praze souhlasí, že pozitivní mediální obraz bobří rozhodně nemají: „O bobrech se mluví jen v negativním duchu, když něco způsobí.“

Vorel se dlouhodobě věnuje sčítání bobrů a jejich migraci na našem území. Současný stav bobří populace u nás odhaduje na tři a půl tisíce. Silné osídlení zaznamenal výzkum na jižní a střední Moravě, naopak velmi řídké se bobr vyskytuje v severozápadních, východních a středních Čechách. Osídlení dalších regionů je prý jen otázkou času.

Jedinečný aparát

Přímé pozorování bobra ve volné přírodě je obtížné. Vyvíjí aktivitu především večer a v noci, kdy vylézá z nory, jejíž vchod je schovaný pod vodní hladinou. Přelstít ho je téměř nemožné. K tomu disponuje jedinečným aparátem ostražitosti – nos, oči a uši má umístěny v jedné úrovni. Z řeky může pozorovat, co se děje na břehu, stejně nenápadně jako například krokodýl.

Vůbec první pokus o návrat bobra do volné přírody u nás byl uskutečněn v oblasti Litovelského Pomoraví. Impulz k němu dal uznávaný odborník na hydrobiologii Otakar Štěrba, tehdy děkan Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého.

„Byl asi jeden z mála lidí, kteří objeli svět na řekách,“ vzpomíná Vlastimil Kostkan na svého učitele, jenž poznával bobry ze své kánoe. Z cest jednou přivezl i nápad, který již mnoho let realizovaly jiné evropské země – vypuštění ohroženého bobra zpět do přírody. Na začátku 90. let se tak několik bobrů přestěhovalo z Polska k řece Moravy, mezi Mohelnicí a Olomoucí.

Obecná představa o velikosti a síle bobra bývá poněkud zkreslená. V dospělosti dorůstá váhy až 30 kilogramů, snadno prý

dostane na lopatky i loveckého psa. „Rozhodně není radno se ho pokoušet zahnat do kouta, jakkoli přítom můžete mít dobrý úmysl,“ varuje Kostkan, který při záchranných akcích několikrát těsně unikl stisku čtyřicetimetových řezáků.

Bobří nicméně útočí na člověka výhradně z pocitu ohrožení. Běžně se k agresivnímu chování uchylují pouze mezi sebou navzájem. Chrání si tak teritoria, která se svou rodinou okupují. Obvykle jde o úsek dvou až pěti kilometrů vodního toku, kam cizího bobra nepustí. Rodina až s deseti členy označuje hranice svého území pachovými značkami.

„Značkují samci, samice i mláďata od jednoho roku stáří, to je u zvířat výjimečné,“ upozorňuje Kostkan. Bobří vyměšují obsah pižmových žláz na hromádky hlíny a vegetace. Na jaře značkují intenzivněji, protože dvouletí jedinci se v tomto období oddělují od rodiny a vyhledávají nová místa k osídlení. V tomto stadiu života, řekněme v pubertě, jim také hrozí velké nebezpečí. A to nejen od protivníka. Často kvůli zvědavosti a nepoučenosti končí cestu pod koly automobilů.

Pachové žlázy z nalezených uhynulých zvířat zoologové po-

užívají jako vábidlo do pastí, když potřebují jiného bobra odchytit. „Zápach se dá přirovnat k oděru temperových barev,“ popisuje ekolog.

I když v každé encyklopedii stojí, že domovem bobra jsou přirozené, pomalu tekoucí nebo stojaté sladké vody, v Česku se zvířata rychle přizpůsobila okolí. Úsazují se na vodních nádržích, rybnících, umělých tocích i v urbanizovaném území. Nevadí jim ani znečištěné toky nebo přítomnost člověka. Hlavním kritériem vhodného místa k usazení je „dřevěné menu“, které se v místě nabízí. „Pořád mě překvapují rybaři, kteří mají strach, aby jim bobří nevyžrali z jejich revíru ryby,“ směje se Vlastimil Kostkan s tím, že bobr je výlučným býložravcem. □

Sežerou nás?

Bobří nejsou jediná divoká zvířata, která se vracejí zpět do volné přírody a člověk se s tím neumí srovnat. Největší strach roste z vlků, medvědů a rysů, kteří se znovu objevili v horských oblastech. Napadají domácí dobytek a zanechávají za sebou škodu. „Staří pastevci si dokázali svá zvířata zabezpečit. Uměli stavět pevné ohrady a na noc do nich zvířata zahánět,“ říká ekolog Vlastimil Kostkan. Další slabinou je výběr plemen pasteveckých psů. „Plemena psů z oblastí, kde se vyskytovali v době jejich šlechtění vlci, jsou velká a silná – a dokážou stáda ochránit.“ Když ale byly velké šelmy vyhubeny, ovčáci si vystačili s menšími psy, kteří mají menší spotřebu potravy. Před smečkou vlků ovšem stádo ovcí neochrání.

„Většina divokých zvířat s lidmi v harmonii nežila nikdy, právě proto jsme řadu z nich ve zkulturnovaných krajinách vyhubili. Pro zemědělce byli odjakživa velcí býložravci nepřáteli políček a velcí masožravci hubiteli stád,“ komentuje biolog Stanislav Komárek přirozený stav.

Jiným problémem jsou vydry nebo kormoráni, kterých stále přibývá. Ještě před sto lety bylo na jednom hektaru třeboňského rybníka až 150 kilogramů různých druhů ryb. Dnes jich je tam díky krmení a přihnojování desetinasobek, převážně kaprů. To vyhovuje rybožravým predátorům. „Vydry prostě po Lužnici plavou jako po dálnici mezi supermarketu plnými ryb – rybníky, a potravy je tolik, že nějaká konkurence a teritorialita prakticky ztrácí smysl,“ vysvětluje Kostkan.

Odborníci očekávají další střety s přírodou, přibývá například volavek a do přírody se vrací i přes sto let vyhubený orel skalní. Trápit by nás však podle ekologů neměly navracené druhy, ale spíše skutečnost, že je stále množství těch, které z naší přírody úplně vymizely.